

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

październik-listopad-grudzień

Nr 45
(4/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSCOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZĘPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIKŁA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walentyn GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 |
e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

LESZEK ĆWIKŁA *Respublica bene ordinata. Udział elit prawosławnych w życiu politycznym w Rzeczypospolitej w XV – XVIII w. (część II)* | 11

DARIUSZ BRAKONIECKI *Oddolna działalność obywatelska jako element pozapaństwowych form ochrony bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Zagadnienia administracyjnoprawne* | 27

PAWEŁ BUCOŃ *Formy wykonywania zawodu radcy prawnego* | 37

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO, MIROŚLAW REWERA, KAJA KASPRZAK *Stosunek Unii Europejskiej oraz niektórych państw UE do marihuany. Regulacje prawne w wybranych krajach członkowskich* | 52

KAROL JUSZKA *Czynniki dotyczące podjęcia na nowo umorzonego postępowania przygotowawczego w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych* | 74

MIROŚLAW KOPEĆ *O potrzebie wprowadzenia pisemnej interpretacji przepisów dotyczących prawa do emerytury* | 85

MAREK STYCH *Wybrane aspekty prawne i organizacyjne transportu zwierząt gospodarskich* | 96

DARIUSZ ŻAK *Prawne zasady przetwarzania danych osobowych* | 111

SEBASTIAN BAJON *Upadłości i restrukturyzacje w Polsce – wybrane aspekty prawne i statystyki postępowań* | 127

AGATA KACZYŃSKA - KRAL *Między rzeczą a energią – refleksja nad obecnym modelem „sprzedaży” niematerialnego egzemplarza programu komputerowego* | 142

ROBERT KAROWIEC *Aspekt porównawczy Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (w zakresie ochrony praw społeczno-ekonomicznych) z innymi aktami międzynarodowymi o podobnym znaczeniu* | 153

ADAM KARPIŃSKI *Kultura remiksu i dozwolony użytek w prawie autorskim* | 173

AGNIESZKA LASOTA *Komercjalizacja wizerunku a media społecznościowe* | 183

BARTŁOMIEJ ORĘZIAK *Ograniczenia linkowania w Internecie w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – analiza orzeczenia z dnia 14 czerwca 2017 roku w sprawie C-610/15* | 199

PRZEMYSŁAW PASIERB *Jednolity rynek cyfrowy jako narzędzie harmonizujące wewnątrzspółnotowe korzystanie z własności intelektualnej* | 220

ARTUR TIM *Mandatory Disclosure Rules w Unii Europejskiej - wybrane aspekty regulacji z perspektywy polskiej, niemieckiej i brytyjskiej* | 235

MICHAŁ JĘDRZEJCZYK *Aktualne zasady i kontrola planowania finansowego* | 257

JACEK LEWKOWICZ *Ekonomia kosztów transakcyjnych w teorii i praktyce – integracja pionowa elektrowni z kopalnią węgla brunatnego* | 274

MIROSLAW MACHNACKI *Wykorzystanie rachunkowości rolnej w wycenie efektów zewnętrznych w rolnictwie* | 290

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *Organizacja zabezpieczenia emerytalnego w Niemczech* | 303

Glosa

SZYMON ROŻEK *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 520/16* | 322

Tekst źródłowy

ARTUR LIS *Uchwały synodu łęczyckiego z 1257 roku* | 334

Sprawozdanie

ARTUR LIS *Ogólnopolska konferencja naukowa „Polonia Restituta. Dekalog dla Polski w 100-lecie odzyskania niepodległości: Kultura i Tożsamość”, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (Lublin, 10.12.2018 r.)* | 340

Contents

Articles

LESZEK ÓWIKŁA *Respublica bene ordinata. Participation of Orthodox Elite in political life in the 15th and 18th century Republic. (part II)* | 11

DARIUSZ BRAKONIECKI *Grassroots active citizenship as an element of non-government forms of security protection of local community. Administrative and legal issues* | 27

PAWEŁ BUCOŃ *The Forms of Practising as a Legal Adviser* | 37

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO, MIROSŁAW REWERA, KAJA KASPRZAK *The attitude of the European Union and some EU countries to marijuana. Legal regulations in selected member countries* | 52

KAROL JUSZKA *Factors connected with resume preparatory criminal proceedings in the judgments issued by the Supreme Court and common courts* | 74

MIROSŁAW KOPEĆ *The need to introduce a written interpretation of the provisions on the right to a retirement pension* | 85

MAREK STYCH *Livestock Transport: Selected Legal and Organizational Issues* | 96

DARIUSZ ŻAK *Legal rules for the processing of personal data* | 111

SEBASTIAN BAJON *Bankruptcies and restructurings in Poland – a selected legal aspects and statistics of proceedings* | 127

AGATA KACZYŃSKA - KRAL *Between thing and energy - a reflection on the current “selling” an intangible copy of a computer program model* | 142

ROBERT KAROWIEC *The comparative aspect of the Charter of Fundamental Rights of the European Union (regarding the protection of socio-economic rights) with other international acts of similar importance* | 153

ADAM KARPIŃSKI *The remix culture and permitted use in copyright law* | 173

AGNIESZKA LASOTA *Commercialization of the image and social media* | 183

BARTŁOMIEJ ORĘZIAK *Restrictions of linking on the Internet in the light of the case law of the Court of Justice of the European Union - an analysis of the judgment of 14 June 2017 in Case C-610/15* | 199

PRZEMYSŁAW PASIERB *The Digital Single Market as a tool harmonizing the inter – community use of intellectual property* | 220

ARTUR TIM *Mandatory Disclosure Rules in the European Union - remarks from the Polish, German and British perspective* | 235

MICHAŁ JĘDRZEJCZYK *Current principles and control of financial planning* | 257

JACEK LEWKOWICZ *Transaction costs economics in theory and practice – vertical integration of powerplants and coal mines* | 274

MIROŚLAW MACHNACKI *The role of accounting in the valuation of external effects in agriculture* | 290

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *The organization of pension security in Germany* | 303

Gloss

SZYMON ROŻEK *Gloss to the Decision of the Supreme Court from 25 May 2017, II CSK 520/16* | 322

Source text

ARTUR LIS *The resolutions of the Synod of Łęczyca from 1257 year* | 334

Report

ARTUR LIS *National scientific conference „Polonia Restituta. Decalogue for Poland on the 100th anniversary of regaining independence: Culture and Identity”* | 340

Szymon Rożek

Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 520/16

Gloss to the Decision of the Supreme Court from 25 May 2017, II CSK 520/16

I. Wstęp

Przepis art. 162 Kodeksu postępowania cywilnego¹ jest narzędziem stawiającym wysokie wymagania wobec stron procesu, o istotnym, a niekiedy decydującym wpływie na wynik postępowania. Wraz ze zmianami Kodeksu postępowania cywilnego postępuje zmiana wykładni tego przepisu oraz rośnie jego doniosłość praktyczna. Rygorystyczna wykładnia tego przepisu może skutkować ograniczeniem czy naruszeniem praw o fundamentalnym charakterze, jakim jest prawo do sądu, stąd też orzeczenia liberalizujące warunki stosowania art. 162 k.p.c., zasługują na aprobatę.

Takim orzeczeniem jest glosowany wyrok z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 520/16², w którym Sąd Najwyższy uznał, że: „Poczynając od 3 maja 2012 r. tylko pouczenie strony, działającej bez profesjonalnego pełnomocnika, o treści m.in. art. 162 k.p.c., skutkuje stosowaniem wobec niej rygorów tegoż przepisu, oczywiście poza wymogiem wskazywania przez taką stronę konkretnych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, których naruszenie nastąpiło. Z kolei brak pouczenia o treści art. 162 k.p.c. powoduje, że strona nie traci prawa powoływania się na uchybienie przepisom postępowania, choćby nie zgłosiła zastrzeżenia do protokołu we właściwym czasie. Jeżeli przebiegu posiedzenia nie utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk lub dźwięk i obraz - należy o pouczeniu uczynić stosowny wpis w protokole posiedzenia (art. 158 § 2). Brak tego pouczenia wyklucza zastosowanie art. 162 k.p.c.”

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r., cyt. dalej jako k.p.c. (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360).

² LEX nr 2334880.

II. Stan faktyczny i stanowisko sądów

Komentowane orzeczenie zapadło w sprawie o zapłatę za produkty rolne dostarczone przez powódkę M. B. w wykonaniu umowy kontraktacji pozwanej spółce P. Export - Import Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w (...) obecnie P. Export - Import Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą (...). Wyrokiem z dnia 20 października 2014 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo przyjmując, że nawet w wypadku uznania istnienia łączącej strony umowy kontraktacji, powódka nie udowodniła, że umowę wykonała i dostarczyła towar pozwanemu bądź wskazanemu przez niego odbiorcy.

W apelacji od wyroku Sądu I instancji, powódka zarzuciła między innymi naruszenie art. 207 § 6 k.p.c. w zw. z art. 217 k.p.c. poprzez błędną ich wykładnię, skutkującą oddaleniem jej wniosków dowodowych, w tym wniosku o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków, a także dowodów wnioskowanych pismem z dnia 31 sierpnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki. Ustalił, że strony łączyła umowa kontraktacji. Nie uznał jednak za skuteczny zarzutu naruszenia art. 207 § 6 k.p.c., podnosząc, że powódka obecna na pierwszej rozprawie w dniu 25 lutego 2014 r., na której oddalono jej wnioski dowodowe, nie zgłosiła stosownego zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c. - co skutkowało utratą prawa do powoływania się na uchybienia w tym zakresie. Sąd II instancji przyjął ponadto, że materiał dowodowy nie wskazywał, dlaczego powódka przesyłała produkty rolne do podmiotów innych niż pozwana czy jej jedyny udziałowiec.

W skardze kasacyjnej powódki, obok zarzutu naruszenia art. 613 § 1 k.c., podniesiono zarzut naruszenia art. 207 § 6 w zw. z art. 217 i 162 k.p.c. poprzez błędną wykładnię tych przepisów, skutkującą oddaleniem wniosków dowodowych powódki, m.in. dotyczących dowodów z zeznań świadków. Naruszenie art. 162 k.p.c. miało polegać także na przyjęciu, że powódka nie zgłosiła zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c. po zwrocie jej pisma z dnia 31 sierpnia 2014 r.

Glosowanym wyrokiem Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego i przekazał mu sprawę do ponownego rozpoznania. Podstawą takiego rozstrzygnięcia było uznanie za trafny zarzutu naruszenia art. 162 k.p.c., do jakiej doszło poprzez przyjęcie przez sąd odwoławczy, że powódka nie składając zastrzeżenia w trybie tego przepisu utraciła możliwość powoływania się na uchybienia w zakresie oddalenia wniosków dowodowych. Sąd Najwyższy powołał się na pogląd funkcjonujący przed zmianą Kodeksu postępowania cywilnego, dokonaną ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania

cywilnego³, zgodnie z którym rygor z art. 162 k.p.c. nie miał zastosowania do strony niereprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika, jeżeli nie została ona pouczona o treści tego przepisu. Przyjmując, że treść powołanego przepisu i jego nowa wykładnia nie jest powszechnie znana uznawano, że niezłożenie zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c. w sytuacji braku stosownego pouczenia winno być z reguły uznane za niezawinione. Zmiana kodeksu postępowania cywilnego dokonana wskazaną wyżej ustawą wprowadziła do niego art. 210 § 2¹, który wprost statuuje obowiązek pouczenia strony występującej bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego czy radcy Prokuratorii Generalnej RP, m.in. o treści art. 162 k.p.c. Po tej nowelizacji jedynie pouczenie strony działającej bez profesjonalnego pełnomocnika skutkuje stosowaniem wobec niej rygorów wynikających z przepisu art. 162 k.p.c., za wyjątkiem obowiązku wskazania konkretnych przepisów, które miały zostać naruszone. Brak zaś pouczenia powoduje, że strona nie traci prawa do powoływania się na uchybienia przepisom postępowania, choćby zastrzeżenia nie zgłosiła.

W ocenie Sądu Najwyższego, sąd odwoławczy nie zbadał powyższych okoliczności a także w żaden sposób nie odniósł się do zarzutu zwrotu pisma procesowego z dnia 31 sierpnia 2014 r., mimo, iż powódka zgłosiła w tym zakresie zastrzeżenie w trybie art. 162 k.p.c. Powyższe skutkowało uznaniem skargi kasacyjnej za uzasadnioną.

III. Ocena stanowiska Sądu Najwyższego

Analiza komentowanego orzeczenia dotyczyć będzie wyłącznie kwestii procesowych, a dokładniej, stosowania art. 162 k.p.c. Przepis ten nakłada na strony obowiązek odnoszący się do tego, aby w toku posiedzenia, a jeżeli nie były obecne, na najbliższym posiedzeniu zwróciły uwagę sądu na uchybienia przepisom postępowania, wnosząc o wpisanie zastrzeżenia do protokołu. Stronie, która zastrzeżenia nie zgłosiła, nie przysługuje prawo powoływania się na takie uchybienia w dalszym toku postępowania, chyba, że chodzi o przepisy postępowania, których naruszenie sąd powinien wziąć pod rozwagę z urzędu, albo gdy strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła zastrzeżeń bez swojej winy.

Zasadniczym celem tej regulacji ma być dążenie do usunięcia na możliwie najwcześniejszym etapie postępowania popełnionych przez sąd błędów

³ Dz.U. Nr 233, 1381.

proceduralnych⁴, bowiem wady procesu podlegają dynamicznemu rozwojowi, przekształcając się na końcu w patologię procesową, ujawniającą się w najślabszych punktach procesu⁵. Nie mniej istotny jest inny jeszcze aspekt tego rozwiązania, związany z przeciwdziałaniem przewlekłości postępowania. Art. 162 k.p.c. wymusza bowiem na stronach szybkość działania i pewien rodzaj lojalności procesowej, zapobiega utrzymywaniu przez strony niedostrzeżonych przez sąd uchybień procesowych jako „ukrytej broni” z zamiarem ich wykorzystania na późniejszym etapie postępowania⁶ w zależności od oceny zapadłego rozstrzygnięcia. Taka zresztą była geneza wprowadzenia tej instytucji w dawnym Kodeksie postępowania cywilnego⁷.

Mimo, że omawiana regulacja istnieje w kodeksie postępowania cywilnego od chwili jego wejścia w życie i nie stanowi żadnego novum, przez długi czas właściwie nie funkcjonowała w orzecznictwie i trafnie uznawana była za jedną z martwych norm procedury cywilnej⁸. Stan ten nie powinien budzić wątpliwości przy uwzględnieniu konstrukcji tego przepisu wyłączającej jego stosowanie w odniesieniu do przepisów, których naruszenie sąd winien brać pod uwagę z urzędu, oraz funkcjonującego modelu postępowania cywilnego zakładającego szerokie obowiązki podejmowania przez sąd czynności niezależnie od inicjatywy stron (z urzędu), jak i wreszcie modelu rewizji, z limitowanym katalogiem zarzutów. Dopiero kolejne zmiany Kodeksu postępowania cywilnego zwiększające kontardyktoryjność procesu i podnoszące wymagania w zakresie inicjatywy procesowej stawiane stronom, a przede wszystkim zawodowym pełnomocnikom, spowodowały istotny wzrost znaczenia art. 162 k.p.c.⁹. Należałoby wskazać tu przede wszystkim na nowelizacje dokonane ustawami z dnia 1 marca 1996 r.¹⁰, z dnia 2 lipca 2004 r.¹¹ i z dnia 22 grudnia 2004 r.¹². Pierwsza z nich

⁴ E. Obara *Zastrzeżenia wnoszone do protokołu posiedzenia*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 1, s. 142.

⁵ P. Osowy, *Uchybienia procesowe sądu*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 7-8, s. 100.

⁶ A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 645.

⁷ E. Obara, op. cit.

⁸ P. Osowy, *Uchybienia...*, s. 101.

⁹ Zob. A. Nogal, *Zastrzeżenia do protokołu – przepis, który konserwuje sędziowskie błędy*, Rzeczpospolita z dnia 6 lutego 2016 r.

¹⁰ Ustawa z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej - Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw, (Dz. U. z 1996, Nr 43, poz. 189).

¹¹ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, (Dz.U. 2004, Nr 172, poz. 1804).

¹² Ustawa z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, (Dz. U. z 2005, Nr 13, poz. 98).

zniosła system rewizyjny na rzecz apelacji pełnej, druga zaś dokonała istotnej zmiany art. 5 k.p.c., eliminując obowiązek udzielania przez sąd wskazówek co do czynności procesowych, na rzecz niezbędnych pouczeń udzielanych w razie uzasadnionej potrzeby. Przed rokiem 1999 problem stosowania art. 162 k.p.c. sporadycznie pojawiał się w orzecznictwie Sądu Najwyższego¹³ a orzeczenia o kluczowym znaczeniu zapadły w latach 2005 i 2006¹⁴. Obecnie przepis ma już istotne znaczenie praktyczne, a kierunki nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego wskazują, że tendencja ta utrzyma się.¹⁵

Omawiane orzeczenie jest o tyle ważne, że odnosi się do najczęstszej chyba usterki będącej przedmiotem sygnalizacji w trybie art. 162 k.p.c., tj. oddalenia wniosków dowodowych, w szczególności opartego na art. 207 § 6 k.p.c. Powszechność zastrzeżeń dotyczących postępowania dowodowego wynika z tej prostej przyczyny, że postępowanie dowodowe w szerszym lub węższym zakresie prowadzone jest w istocie w każdym procesie cywilnym (postępowaniu nieprocesowym), w którym wyznaczona została rozprawa (art. 210 § 3 k.p.c.).

Krótko wskazać należy w tym miejscu, że uchybieniami, które winny być brane przez sąd pod uwagę z urzędu (a więc nie wymagającymi sygnalizacji w trybie art. 162 k.p.c.) są przede wszystkim uchybienia skutkujące nieważnością oraz wymienione w art. 202 k.p.c. zdanie drugie¹⁶. Rozstrzygnięcia w zakresie postępowania dowodowego zapadają w postaci postanowień, a uchybienia w tym zakresie nie należą do wskazanych wyżej kategorii.

Za niesporny uznać należy pogląd, zgodnie z którym prekluzja wynikająca z art. 162 k.p.c. odnosi się także do możliwości podniesienia zarzutu naruszenia przepisów procesowych w ramach środka odwoławczego i obejmuje ona uchybienia procesowe polegające na wydaniu przez sąd postanowienia.¹⁷

W obecnym modelu postępowania cywilnego, co do zasady sąd nie będzie prowadził dowodów z urzędu, stąd też zazwyczaj oddalenie wniosku dowodowego spotka się z reakcją strony w postaci zgłoszenia do protokołu rozprawy odpowiedniego zastrzeżenia. W większości wypadków działanie takie motywowane

¹³ Z 40 orzeczeń Sądu Najwyższego do art. 162 k.p.c. opublikowanych w programie Legalis, jedynie 2 zostały wydane przed rokiem 1999.

¹⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2005 r., III CZP 55/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 144.

¹⁵ J. May, *Stosowanie art. 162 k.p.c. do postanowień sądu w przedmiocie dopuszczenia dowodu w procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2014, nr 4, s. 40.

¹⁶ M. Jędrzejewska, [w:] *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. 1*, pod. red. T. Erecińskiego, Warszawa 2007, s. 381.

¹⁷ K. Weitz, *O znaczeniu zastrzeżeń stron zgłaszanych do protokołu rozprawy na podstawie art. 162 k.p.c.*, „Palestra” 2006, nr 1-2, s. 222.

jest tzw. ostrożnością procesową, czyli obawą o wynik procesu i niepewnością co do wpływu oddalenia takiego wniosku na rozstrzygnięcie. Praktyka ta o tyle nie powinna budzić wątpliwości¹⁸, że oddalenie wniosku dowodowego (pominięcie dowodu) w przeważającej liczbie przypadków będzie miało charakter ocenny – ocenie podlegać będzie przydatność dowodu dla wykazania określonego faktu, znaczenie tego faktu dla rozstrzygnięcia, terminowość zgłoszenia wniosku i ewentualny wpływ wniosku spóźnionego na przedłużenie postępowania, zgłoszenie dowodu wyłącznie dla zwłoki czy też zbędność prowadzenia określonego dowodu z uwagi na dostateczne wyjaśnienie spornych okoliczności.

Oczywiście naruszenie przepisów postępowania polegać może nie tylko na wadliwym (bezpodstawnym) oddaleniu wniosku dowodowego, lecz także na uwzględnieniu wniosków niedopuszczalnych, jak również na wadliwym przeprowadzeniu dowodu. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w razie oddalenia wniosku obowiązek wniesienia zastrzeżenia na podstawie art. 162 k.p.c. dotyczy tylko strony, której wniosek dowodowy został oddalony¹⁹. Wadliwe oddalenie (pominięcie) dowodu z przyczyn wyżej wymienionych może więc stanowić naruszenie przepisów art. 217 § 3 k.p.c., art. 207 § 6 k.p.c. czy art. 227 k.p.c.

Łatwiejsze pod względem oceny, lecz jednocześnie znacznie rzadsze będą sytuacje, w których przeszkodą dla prowadzenia dowodu jest konkretny zakaz dowodowy, choć i tu nie sposób wyłączyć zaistnienia sporu, czy konkretna sytuacja objęta jest takim zakazem, szczególnie w wypadku prowadzenia dowodów z zeznań świadków przeciwko lub ponad osnowę dokumentu (art. 247 k.p.c.). Czasem oddalenie wniosków dowodowych może być skutkiem błędnej oceny przez sąd rzeczywistego problemu materialnoprawnego czy też mylnym przyjęciem wystąpienia okoliczności zwalniających z szerszego badania zasadności żądania, jak np. przedawnienie roszczenia czy też brak legitymacji. Te ostatnie sytuacje mają w kontekście art. 162 k.p.c. znaczenie o tyle mniejsze, że zazwyczaj wiązać będą się z naruszeniem prawa materialnego, mogącym stanowić skuteczny zarzut apelacji.

Jak więc wskazano wyżej, w znacznej liczbie sytuacji przy oddaleniu wniosku dowodowego dochodzić będzie do istotnego procesu ocennego (w szczególności w sytuacji oddalenia wniosków dowodowych z powołaniem art. 217 § 2 i 3 k.p.c., art. 207 § 6 k.p.c. czy art. 227 k.p.c.), obarczonego jak większość tego

¹⁸ Podnoszone są głosy, że zgłaszanie zastrzeżeń z obawy przed pominięciem jakiegось uchybienia nie sprzyja powadze sądu i może wręcz dezorganizować i przedłużać posiedzenia sądowe – zob. J. May, Stosowanie, s. 55.

¹⁹ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2013r., V CSK 579/12, OSNC-ZD 2014, nr 2, poz. 38.

rodzaju procesów, ryzykiem dokonania błędnej oceny. Konsekwencje takiego błędu mogą mieć w kontekście wyniku procesu charakter najdalej idący i - jak w analizowanej sprawie - prowadzić do uznania, że istotne dla rozstrzygnięcia fakty nie zostały wykazane, a w konsekwencji do oddalenia powództwa. Przepisy procesowe powinny więc zapewniać właściwą kontrolę tego rodzaju rozstrzygnięć, zaś ewentualne mechanizmy ją ograniczające nie mogą prowadzić do naruszenia praw stron czy też do wypaczenia wyniku postępowania. Niewątpliwie do mechanizmów ograniczających kontrolę należy art. 162 k.p.c. Trafnie wskazuje się w piśmiennictwie, że przepis ten wymaga od stron nieprezentowanych przez fachowego pełnomocnika znajomości prawa lepszej aniżeli od sądu, a jego stosowanie może prowadzić do naruszenia gwarancji prawa do rzetelnego procesu²⁰ i stanowić ograniczenie konstytucyjnego prawa do ochrony prawnej²¹.

Ustawodawca zmniejszył wynikające z zastosowania art. 162 k.p.c. niebezpieczeństwo ograniczenia możliwości obrony praw strony ograniczając jego działanie do uchybień nie podlegających uwzględnieniu z urzędu oraz zapewniając możliwość podniesienia uchybienia procesowego w razie uprawdopodobnienia przez stronę, iż nie zgłosiła zastrzeżeń bez swojej winy. Kolejny mechanizm wzmacniający gwarancje procesu rzetelnego wprowadziła przywołana już ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, dodająca do przepisu art. 210 k.p.c. §2¹, w którym nałożono na sąd obowiązek pouczenia strony niereprezentowanej przez profesjonalistę o treści właśnie art. 162 k.p.c.

Również w judykaturze dostrzec można dążenie do zmniejszenia rygoryzmu omawianej instytucji i zapewnienia pewnej lojalności sądu wobec stron postępowania. Przykładem może być choćby orzecznictwo wyłączające stosowanie art. 162 k.p.c. w sytuacji, gdy sąd nie przeprowadzi dowodu bez wydania postanowienia oddalającego wniosek dowodowy²², czy też orzeczenia, które jeszcze przed wprowadzeniem wspomnianego art. 210 § 2¹ k.p.c. wskazywały, że przewidziane w art. 162 k.p.c. konsekwencje niezgłoszenia zastrzeżenia nie mają zastosowania w sytuacji, gdy strona nie była reprezentowana w sprawie przez zawodowego pełnomocnika i ani ona ani jej niezawodowy pełnomocnik nie zostali pouczeni przez sąd na podstawie art. 5 k.p.c. o treści art. 162 k.p.c.²³

²⁰ A. Łazarska, *Rzetelny...*, s. 648.

²¹ J. May, *Stosowanie...*, s.44, R. Rycielski *Konstytucyjne prawo do zaskarżenia orzeczenia a obowiązek zgłaszania zastrzeżeń w K.P.C.*, „Palestra 2009”, nr 9-10, s. 111 i nast.

²² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2013 r. V CSK 370/12, LEX nr 1472316, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2009 r., IV CSK 185/09, LEX nr 533055.

²³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2010 r., I CSK 181/10, LEX nr 818560.

Glosowany wyrok Sądu Najwyższego wpisuje się w ten kierunek orzecznictwa i nie ma charakteru przełomowego, zaś wskazana teza, w świetle jednoznacznego brzmienia art. art. 210 § 2¹ k.p.c. nie powinna budzić szczególnych kontrowersji. Oceniając więc pozytywnie zapatrywanie wyrażone w tym judykacie, wypada odnieść się do pewnych kwestii szczegółowych, związanych ze skutecznością pouczenia. Otóż wprowadzający odnośny obowiązek art. 210 k.p.c. jest przepisem regulującym przebieg rozprawy. Wykładnia systemowa prowadzi więc do wniosku, że stosowne pouczenie winno zostać stronie udzielone właśnie w toku rozprawy. Zwyczajowo pouczenia w trakcie rozprawy udzielane są przez Przewodniczącego ustnie. Zważywszy, że są one kierowane do osób co do zasady nie posiadających przygotowania prawniczego, z dużą pewnością można założyć, że przedstawiona hermetycznym językiem prawniczym instytucja procesowa o złożonym charakterze pozostanie niezrozumiała dla przeważającej liczby adresatów takiego pouczenia. Dodać należy, iż obok art. 162 k.p.c. obowiązkiem sądu jest pouczenie o treści art. 207, 217, 229 i 230 k.p.c. – co czyni iluzoryczną możliwość rzeczywistego przyswojenia przez stronę treści nałożonych na nią obowiązków. Dopuszczalne jest oczywiście wręczenie w trakcie rozprawy stosownego druku, jednakże i to nie gwarantuje skuteczności pouczenia, zazwyczaj bowiem bieg rozprawy wymaga pełnej koncentracji strony, nie pozostawiając czasu na zapoznawanie się ze stosunkowo obszernym drukiem.

W praktyce sądowej obserwuje się doręczanie stosownych druków pouczeń jeszcze przed rozprawą, łącznie z realizacją obowiązku przewidzianego w art. 206 § 2 k.p.c. Z punktu widzenia skuteczności pouczenia i związanej z tym gwarancji realizacji przez stronę jej praw rozwiązanie takie wydaje się znacznie korzystniejsze (skuteczniejsze) niż pouczenia w trakcie rozprawy. Praktyka ta aprobowana jest przez instancje odwoławcze²⁴, co ocenić należy wyłącznie pozytywnie, choć z czysto formalnego punktu mogłaby ona zostać zakwalifikowana jako uchybienie procesowe. Taką ocenę należy jednak odrzucić, mogłaby bowiem prowadzić do trudnych do zaakceptowania konkluzji, jak obowiązek zgłoszenia przez stronę w trybie art. 162 k.p.c. naruszenia art. 210 §2¹ k.p.c. polegającej na zaniechaniu pouczenia w toku rozprawy, a także wywoływać zasadnicze trudności w ocenie skutków zaniechania zgłoszenia takiego zastrzeżenia. Powstałaby bowiem wątpliwość, czy w takiej sytuacji strona została skutecznie pouczona o treści art. 162 k.p.c. czy też nie i w jaki sposób brak ponownego pouczenia wpływa na możliwość późniejszego podnoszenia uchybień objętych działaniem art. 162 k.p.c.,

²⁴ Zob. np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 maja 2015 r., I ACa 115/15, LEX nr 1781926.

z wszelkimi tego konsekwencjami. Wcześniejsze doręczenie pouczenia w formie pisemnej nie narusza w żaden sposób prawa do rzetelnego procesu, a z powodów wyżej wskazanych w sposób lepszy prowadzi do rzeczywistego zabezpieczenia interesów strony, stąd nawet w wypadku zaniechania ponownego pouczenia w toku rozprawy uznać należy, że rygory z art. 162 k.p.c. znajdują zastosowanie.

Analizując natomiast sytuację, w której sąd w żaden sposób nie zrealizował obowiązku z art. 210 k.p.c. należy zwrócić uwagę na to, że przepis art. 162 k.p.c. nie uzależnia jego stosowania od uprzedniego pouczenia. Przesłanką zwalniającą z rygoru jest natomiast uprawdopodobnienie przez stronę, iż nie zgłosiła zastrzeżeń bez swojej winy. Nie powinno budzić szczególnych wątpliwości, że w odniesieniu do stron procesu (uczestników postępowania nieprocesowego), które nie są reprezentowane przez fachowych pełnomocników zaniechanie pouczenia zawsze w zasadzie winno zostać uznane za wystarczającą podstawę uprawdopodobnienia braku winy. Ujmując rzecz inaczej, już sam fakt powołania się na brak pouczenia stanowić będzie okoliczność umożliwiającą skuteczne podniesienie uchybienia, które winno być sygnalizowane w trybie art. 162 k.p.c.

Literalna wykładnia przepisu wskazuje, że nawet i w tej sytuacji uchylenie się od skutków niedochowania obowiązku z art. 162 k.p.c. wymagać będzie jednak pewnej akcji strony – samo podniesienie zarzutu nie jest wystarczające, winno być ono połączone z uprawdopodobnieniem, że zaniechanie zgłoszenia zastrzeżenia nie było zawinione. Choć w analizowanej sytuacji uprawdopodobnienie, jak wskazano wyżej, będzie niezwykle proste, wciąż musiałyby zostać dokonane.

Co istotne, komentowany wyrok prezentuje pogląd korzystniejszy dla stron. Sąd Najwyższy przyjmuje bowiem, że w wypadku zaniechania dokonania stosownego pouczenia stosowanie art. 162 k.p.c. w odniesieniu do stron niekorzystających z fachowej reprezentacji zostaje po prostu wyłączone, bez konieczności żadnych dodatkowych działań. Strona, która nie została pouczona nie ma więc obowiązku uprawdopodobniania, że zaniechanie zgłoszenia zastrzeżenia do protokołu było przez nią niezawinione – nawet poprzez proste powołanie faktu braku pouczenia. Stanowisko powyższe zasługuje na pełną akceptację, skoro bowiem strona nie została pouczona o treści art. 162 k.p.c., jest dość oczywiste, że obowiązek ten nie będzie jej znany. W tych warunkach wymaganie uprawdopodobnienia, choćby w najłatwiejszej formie, tj. poprzez powołanie w środku odwoławczym określonych okoliczności, w żaden sposób nie gwarantowałyby zachowania praw strony.

Omawiane orzeczenie dotyczy również dwóch zagadnień wywołujących pewne rozbieżności w piśmiennictwie, choć argumentacja Sądu Najwyższego nie jest skierowana na te problemy. Pierwsze odnosi się do tego, że w literaturze

prezentowany jest pogląd, zgodnie z którym stosowanie art. 162 k.p.c. do postanowień dowodowych jest dyskusyjne²⁵. Orzecznictwo kwestię tę rozstrzyga w zasadzie jednolicie, dopuszczając w takich wypadkach stosowanie art. 162 k.p.c. - tak jak w omawianym wyroku. Po drugie, wątpliwość budzi potrzeba wskazania w treści zastrzeżenia konkretnego przepisu, do którego naruszenia doszło, w szczególności przez stronę niereprezentowaną przez fachowego pełnomocnika. Wydaje się, że sposób sformułowania przepisu („uchybień przepisem postępowania”) wskazuje na konieczność oznaczenia w zastrzeżeniu konkretnego przepisu, któremu uchybiono²⁶. Restrykcyjna interpretacja prowadziłaby jednak do sytuacji, w której strona niereprezentowana przez fachowego pełnomocnika byłaby *de facto* pozbawiona możliwości powoływania się na uchybień sądu mogące mieć istotny wpływ na rozstrzygnięcie, bowiem prawdopodobieństwo trafnego wskazania naruszonego przepisu przez osobę nieposiadającą fachowej wiedzy wydaje się być czysto teoretyczne, skoro właściwe jego określenie niejednokrotnie nastęrcza trudności nawet fachowym pełnomocnikom. Trafny jest więc w tym zakresie liberalny kierunek wykładni, który zaprezentowano w komentowanym orzeczeniu, opowiadając się za zwolnieniem z tego obowiązku stron nieposiadających profesjonalnej reprezentacji.

Na zakończenie wskazać należy, że *de lege ferenda* celowym wydaje się jednak rozważenie potrzeby utrzymywania art. 162 k.p.c., gdyż pozytywny wpływ tej regulacji na tok postępowania cywilnego jest trudno dostrzegalny, a w literaturze wskazuje się głównie na związane z nią zagrożenia.

Podsumowując, stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w głosowanym wyroku należy jako trafne zaakceptować.

Bibliografia

Akty normatywne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360).
- Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, (Dz.U. Nr 233, 1381).
- Ustawa z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej - Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach

²⁵ Zob. szerzej na ten temat J. May, op. cit.

²⁶ M. Jędrzejewska, [w:] *Kodeks...*, s. 381.

sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw, (Dz. U. z 1996, Nr 43, poz. 189).

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, (Dz.U. z 2004, Nr 172, poz. 1804).

Ustawa z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, (Dz. U. z 2005, Nr 13, poz. 98).

Orzecznictwo

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2013 r., V CSK 370/12, LEX nr 1472316.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2005 r., III CZP 55/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 144.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2009 r., IV CSK 185/09, LEX nr 533055.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2010 r., I CSK 181/10, LEX nr 818560.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2013r., V CSK 579/12, OSNC-ZD 2014, nr 2, poz. 38.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 maja 2015 r., I ACa 115/15, LEX nr 1781926.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 520/16, LEX nr 2334880.

Literatura

E. Obara, Zastrzeżenia wnoszone do protokołu posiedzenia, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 1.

P. Osowy, Uchybienia procesowe sądu, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 7-8.

A. Łazarska Rzetelny, Rzetelny proces cywilny, Warszawa 2012.

A. Nogal, „Zastrzeżenia do protokołu – przepis, który konserwuje sędziowskie błędy”, Rzeczpospolita z dnia 6 lutego 2016 r.

J. May, Stosowanie art. 162 k.p.c. do postanowień sądu w przedmiocie dopuszczenia dowodu w procesie cywilnym, „Przegląd Sądowy” 2014, nr 4.

R. Rycielski, Konstytucyjne prawo do zaskarżenia orzeczenia a obowiązek zgłaszania zastrzeżeń w K.P.C., „Palestra” 2009, nr 9-10.

M. Jędrzejewska, [w:] Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. 1, pod. red. T. Erecińskiego, Warszawa 2007.

K. Weitz, O znaczeniu zastrzeżeń stron zgłaszanych do protokołu rozprawy na podstawie art. 162 k.p.c., „Palestra” 2006, nr 1-2.

Streszczenie

Artykuł 162 k.p.c. uzależnia możliwość powołania się na określonego rodzaju uchybienia procesowe w dalszym toku postępowania od złożenia przez stronę odpowiedniego zastrzeżenia do protokołu rozprawy. W glosie do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 520/16, autor zaaprobował wyrażony w tym orzeczeniu pogląd, zgodnie z którym tylko pouczenie strony, działającej bez profesjonalnego pełnomocnika, o treści art. 162 k.p.c., skutkuje stosowaniem wobec niej rygorów tego przepisu, poza wymogiem wskazywania przez taką stronę konkretnych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, których naruszenie nastąpiło.

SŁOWA KLUCZOWE: zgłoszenie zastrzeżenia, powołanie uchybienia, strona niereprezentowana przez pełnomocnika, pouczenie

Summary

Article 162 of the (Polish) Code of Civil Procedure makes the possibility of citing to particular faults in procedural acts in the course of proceedings dependent upon a party's submitting an appropriate qualification in court minutes. In gloss to the decision of the Supreme Court from 25 May 2017, sign. II CSK 520/16, the author approves of the point of view expressed there, according to which only informing the party acting without a legal representative about the contents of art 162 c.c. results in applying the rigor of the act, apart from the requirement of indicating by the party specific articles of the Code of Civil Procedure where procedurally faulty acts appeared.

KEY WORDS: submitting a qualification; citing to faults in procedural acts; a party acting without a legal representative; informing

Nota o autorze

Mgr Szymon Rożek, Prezes Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu, sędzia tego sądu orzekający w sprawach cywilnych